

Oponentský posudek disertační práce

Jiří Froněk

Johann Hiebel, malíř fresek

Univerzita Karlova – Filozofická fakulta

Praha 2007

Předložená disertační práce Jiřího Fronka je věnována malířskému dílu Johanna Hiebela (1679/1681 – 1755). Tento umělec švábského původu prošel ve Vídni školením u významného architekta a freskaře, jezuitského koadjuktora Andrea Pozza a posléze se roku 1707 usadil v Praze. Na území Čech i dalších evropských států pak realizoval řadu náročných zakázek pro významné objednavatele z církevních kruhů i z řad vysoké šlechty. Svými pracemi se zařadil mezi přední barokní malíře činné v první polovině 18. století na českém území. Vynikl především jako malíř specializovaný na nástěnnou a nástropní malbu s uplatněním náročných malovaných iluzivních architektur.

Pro své umění byl malíř Hiebel oceňován již svými současníky. Také v novodobé uměleckohistorické literatuře byla jeho tvorbě věnována pozornost, a to jak ze strany domácích, tak i ze strany zahraničních badatelů. Doposud však byly Hibelovi věnovány pouze dílčí studie, zaměřené na jednotlivé umělcovy realizace, a stručnější statě encyklopedické povahy, stručně shrnující Hibelovu uměleckou činnost a přitom obsahující i některé nepřesnosti a chyby. Podrobná umělecká monografie, zaměřená na Hibelovu činnost, dosud chyběla.

Fronkovu disertační práci je nutno přivítat jako první široce koncipovanou monografii, zaměřenou na Hibelovo dílo. Tato práce zpřehledňuje dosavadní stav bádání o Hibelově životě a tvorbě, k nimž dále podává velmi podrobný souhrn pramenů, zahrnuje obsáhlý přehled jeho realizací a podává zevrubný výklad uměleckých děl.

Disertace je uvedena studií, která shrnuje poznatky o barokní nástěnné malbě v Čechách na přelomu 17. a 18. století a zasazuje Hibelovu tvorbu do tohoto kontextu.

Zvláštní pozornost je věnována návaznosti Hibelova výtvarného projevu na práci Andrey Pozza. S jeho iluzivní architektonickou malbou se Hibel důvěrněji seznámil ve Vídni, kde Pozzo provedl výzdobu v jezuitském kostele a – právě v době Hibelova vídeňského pobytu roku 1706 – také v Herkulově sále v Liechtensteinském paláci v Rossau. V roce 1706 bylo ve Vídni rovněž tištěno další vydání slavného Pozzova architektonického traktátu.

Následná kratší, koncepčně jistě zajímavá část Fronkovy disertační práce přibližuje názory na kvalitu a význam Hibelovy tvorbu od konce 18. století po současnost. Další část tvoří přehled významných dat o životě a díle Johanna Hibela. Tento přehled se opírá o starší publikace i o materiál vytěžený v archivech. V tomto přehledu se autor mimo jiné kriticky vyrovnává s poznatky o místě a datu malířova narození, zabývá se jeho školením u Johanna Friedricha Sichelbeina v Memmingen, u Johanna Singa v Mnichově a u Andrey Pozza ve Vídni. Zařazen je sem také chronologický přehled Hibelových zakázek a osobních údajů, týkajících se především Hibelova zakotvení v pražském městském prostředí, jeho začlenění do staroměstského malířského pořádku, i jeho rodinných vazeb a vztahů. Na základě údajů o Hibelových pracích a jeho rodinném životě, o jeho sňatku a křtech jeho dětí a o jeho vlastní účasti při křtech dětí jeho současníků se Fronkovi podařilo rekonstruovat prostředí, v němž se umělec se Hibel pohyboval a okruh osob s nimiž přicházel do styku a které zřejmě náležely k jeho přátelům (zde je možné zmínit Hibelova krajana, grafika Antona Birckharta, rodinu Wussinů, ale zřejmě i další umělce jako např. Jana Petra Molitora, Viléma Neunhertze ad.).

Jádro disertace představuje soubor statí, v nichž se autor v chronologickém pořadí zevrubně zabývá jednotlivými Hibelovými realizacemi. První z těchto statí je věnována Hibelovým malbám v kostele sv. Klimenta v pražském Klementinu z let 1714 – 1715, kterou autor uvádí jako první velkou samostatnou zakázku tohoto malíře. Následuje kapitola o pracích v kostele Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce při jezuitské koleji v Klatovech z let 1716 – 1717, která je Hibelovou nejnáročnější kvadraturní výmalbou interiéru. V letech 1720 – 1721 Hibel pracoval pro Královskou panenskou kanonii premonstrátek v Doksanech. Poté následují jeho práce pro Sibyllu Augustu markraběnku Badenskou, která Hibela vybrala pro

malířskou výzdobu kostela sv. Kříže při své zámecké rezidenci v Rastattu, realizovanou v roce 1722. V letech 1723 – 1725 pracoval Hiebel znovu pro řád Tovaryšstva Ježíšova. Svými malbami vyzdobil kapli Zvěstování Panně Marii (tzv. Zrcadlovou kapli) a velký knihovnický sál v Klementinu. Pro jezuity české provincie vznikla i poslední velká Hiebelova zakázka, kterou získal ve slezské Svídnici. Zde umělec provedl – jak Fronek objektivně dokazuje – teprve roku 1726 malbu v kapli P. Marie Svídnické v kostele sv. Stanislava a Václava. V kratší kapitole na závěr této katalogové části pak Fronek podá podrobný soupis Hiebelových kreseb a návrhů pro grafické realizace. Velice cennou součástí práce je pak bezpochyby v závěru situovaný přehled archivních pramenů k Hiebelově životu a dílu, které autor práce podává v prepisech.

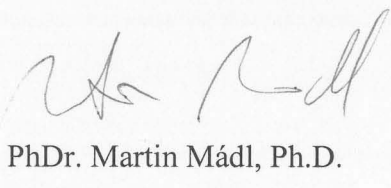
Jednotlivé statě zachovávají pevnou jednotnou strukturu. V úvodu každé ze statí je věnována pozornost širšímu kulturně historickému kontextu, na jehož pozadí se zakázka rodila a byla realizována v součinnosti objednavatele a umělce. Poznání tohoto kontextu je podloženo dobrou znalostí domácí i zahraniční literatury a opírá se dále o důkladné studium archivních pramenů. Po takovém úvodu následuje podrobný ikonografický výklad a formální rozbor jednotlivých maleb v rámci většího celku. Důležitým doplňkem každé statě je zhodnocení stavu maleb a zachycení jejich úprav ve formě přemaleb či restaurátorských zásahů. K jednotlivým oddílům je pak připojena kvalitní barevná obrazová dokumentace, zahrnující jak fotografie maleb v architektonickém kontextu, tak i snímky detailů, cenné pro další ikonografickou interpretaci.

Předložená disertace Jiřího Fronka je vystavěna na solidní heuristické práci. Velmi cenné jsou poznatky, vytěžené z Národního archivu, Archivu hl. města Prahy a Archivu Národní galerie v Praze. Tyto materiály vytvářejí základ dalšího poznání Hiebelova života i jeho uměleckých aktivit. V ostatním se autor opírá o dnes již poměrně rozsáhlou literaturu, věnovanou jak Hiebelově tvorbě, tak i objednavatelům a prostředí, pro které byly Hiebelovy malby určeny. Výsledky dosavadního bádání přitom Fronek nepřijímá bez kritického hodnocení a ve více případech, týkajících jak historických souvislostí, tak i ikonografického obsahu maleb, vyvrací některé mylné názory, které jsou obsaženy v dosavadní domácí i zahraniční uměleckohistorické literatuře. Rozsáhlé znalosti i preciznost zkoumání je třeba ocenit v případě

přesvědčivých detailních ikonografických analýz jednotlivých maleb. Zvláště je pak třeba vyzdvihnout nové zpracování obou malířských souborů, které se nacházejí mimo území České republiky a české odborné veřejnosti byly zatím jen málo známy. Také proto by bylo jistě přínosné, aby Fronkova práce o Johannu Hibelovi byla v dohledné době připravena pro publikování tiskem. Pro úplnost takové práce by bylo vhodné doplnit ještě zmínky o archivně doložených malbách, které Hibel provedl v letech 1709 – 1711 na zámku Zákupy a následně snad také i v poutním areálu v Bohosudově pro toskánskou vévodkyni Annu Marii Františku (viz stat' Petra Macka a Pavla Zahradníka, Průzkumy památek 1996). Tyto objednávky zřejmě mohou přispět k vysvětlení okolností prací, které Hibelovi zadala o deset let později její sestra Františka Sibylla Augusta, vévodkyně bádenská. Konečně je pak třeba připomenout nevelkou malbu s motivem světcovy apoteózy v menší kapli sv. Františka Borgiaše z roku 1717 v novoměstském kostele sv. Ignáce, kterou před časem Hibelovi připsala Petra Oulíková-Nevímová. Opomenutí těchto zjištění, která dosud nevstoupila v obecnou známost, však význam Fronkovy práce nesnižují.

Předložená disertační práce Jiřího Fronka ukazuje na odbornou vyzrálost a na důkladné znalosti autora, jehož zájmy o umění raného novověku se na barokní nástěnné malířství neomezují. Lze ocenit i řád jeho práce, přehledný a jasný způsob výkladu a bohatost jazykových prostředků. Uvedenou Fronkovu práci považuji za obsahově přínosnou pro poznání významné oblasti středoevropského barokního umění a dovoluji si ji proto doporučit k obhajobě.

V Praze 4. května 2007

PhDr. Martin Mádl, Ph.D.